

КОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ: МАТЕРІАЛЬНИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Микола Потоцький,
доктор юридичних наук,
адвокат, патентний повірений
ID ORCID: 0000-0002-1555-2786

Стаття присвячена дослідженню законодавчих проблем, які обумовлюють доцільність кодифікації українського законодавства про інтелектуальну власність. Висвітлюються окремі приклади структур кодексів іноземних країн, порушується проблематика вміщення в єдиному законодавчому акті матеріальних, процедурних та процесуальних норм, окреслюються підходи до визначення мети та принципів систематизації законодавства, а також розробки Кодексу України про інтелектуальну власність та інтелектуально-правове судочинство.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, законодавство, матеріальні норми, процесуальні норми, кодифікація

Вступ. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» № 703-IX набрав чинності 14 жовтня 2020 року, забезпечивши правову базу інституційної реформи державної системи охорони інтелектуальної власності. Створення Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ), державної організації, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, збіглося в часі з сутнісним оновленням спеціальних законів у цій сфері. Так, у серпні 2020 року набрали чинності два закони, які модернізували правову охорону об'єктів інтелектуальної власності: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентним

тролінгом» (№ 815-IX) та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства)» (№ 816-IX).

Поряд з оновленням спеціальних законів актуалізувалося питання рекодифікації Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), у тому числі й книги четвертої «Право інтелектуальної власності». Думки науковців стосовно доцільності кардинального перегляду книги четвертої ЦК України різняться. З одного боку, ЦК України містить базові норми, які в цілому не викликають у фахівців істотних нарікань. Та з іншого — окремі положення, звісно, потребують удосконалення.

Разом з тим спеціальне законодавство України про інтелектуальну власність потребує подальшого системного вдосконалення, уніфікації, урахування розвитку правозастосування європей-

ського законодавства у цій сфері. Чинна структура спеціальних законів вирізняється складністю, дублюванням норм та юридико-технічними вадами. Зважаючи на кількість завдань, вирішення яких є доцільним при вдосконаленні законодавства, очевидно, що внесення окремих крапкових змін — не ефективне.

Метою цієї статті є дослідження проблематики кодифікації законодавства про інтелектуальну власність шляхом вміщення в єдиному законодавчому акті матеріальних, процедурних та процесуальних норм, а також окреслення підходів до визначення мети та принципів систематизації законодавства шляхом його кодифікації.

Дослідження. Питання вдосконалення законодавства про інтелектуальну власність залишається у фокусі уваги парламенту також з огляду на актуальність перегляду законодавства про авторське право та суміжні права, обумовлену кризою колективного управління та застарілістю цього законодавства. Іншим вагомим фактором, що потребує звернення до законотвірчої процедури, є створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності (ВСПВ) та дискусії щодо процесуальних правил, за яким цей суд повинен здійснювати правосуддя. Чинне законодавче поле містить певні норми, які регулюватимуть діяльність цього суду, проте наявність спеціальних процесуальних положень у законодавстві Європейського Союзу поряд з неврахуванням окремих норм Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони обумовлює необхідність доповнення національного процесуального законодавства відповідними правилами.

Зважаючи на значний нормативний матеріал, пов'язаний зі сферою інтелектуальної власності, логічною пропозицією щодо оптимального шляху впорядку-

вання та систематизації відповідного законодавства виглядає кодифікація норм та розроблення Кодексу України про інтелектуальну власність (далі — КУпВ). Такі ініціативи навіть отримали матеріальне вираження в проєкті відповідного акта, натомість були висловлені істотні зауваження через формальне перенесення окремих норм з ЦК України, дублювання окремих положень та правових прогалів.

Проте зазначений досвід, на нашу думку, є корисним, оскільки окреслив коло проблем, які потребують вирішення, і визначив напрями роботи з кодифікації цього законодавства. Оскільки відносини у сфері інтелектуальної власності мають особливості, варто розглянути можливість розроблення спеціального процесуального законодавства, яке регулюватиме діяльність ВСПВ у контексті єдиного акта, що містить матеріальні та процесуальні норми.

У 2017–2018 роках відбулася реформа процесуального законодавства, спрямована на уніфікацію цивільного та господарського процесів, а також запровадження касаційних фільтрів, які дещо ускладнили доступ до Верховного Суду України. Ця реформа, на жаль, не мала на меті й вирішення проблемних питань судового захисту прав інтелектуальної власності, якими досі залишаються:

- 1) відсутність критеріїв для визначення статусу «визнаний фахівець у галузі права», оскільки останнє має оціночний характер, і в галузі права інтелектуальної власності не формалізовані жодним нормативно-правовим актом;
- 2) недостатнє забезпечення ефективного захисту прав процедури забезпечення позову, передбачені процесуальними кодексами, які обмежуються заходами заборони дій щодо предмета спору. Натомість спори у сфері інтелектуальної власності обумовлюють необхідність застосування заходів забезпечення позову, які не пов'язані власне з предметом

- спору (наприклад, доменним іменем), проте перебувають у межах предмета спору (позначення, розміщене на конкретній веб-сторінці, доступ до якої необхідно заблокувати на час вирішення спору);
- 3) недосконалість процедур зустрічного забезпечення позову у справах щодо визнання недійсними та дострокового припинення прав інтелектуальної власності;
 - 4) визначення підвідомчості деяких спорів щодо об'єктів права інтелектуальної власності, а саме розмежування юрисдикцій господарських та адміністративних судів щодо розгляду певних категорій справ;
 - 5) регламентування процедури знищення контрафактних товарів у разі постановлення судового рішення про вилучення таких товарів;
 - 6) організація судового процесу за відсутності інформації про особу порушника прав інтелектуальної власності. Чинні процесуальні кодекси не передбачають можливості подання позову проти невідомої особи (справа проти Джона Доу).

Окремої уваги заслуговує тема касаційних фільтрів — поквашність їх запровадження в процесуальне законодавство спровокувала низку правозастосовних проблем. Наприклад, стаття 287 ГПК України містить окремі підстави для касаційного оскарження судового рішення. Однією з підстав є застосування судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні норми права без урахування висновку щодо застосування цієї норми права у подібних правовідносинах, викладеного в постанові Верховного Суду України, крім випадку наявності постанови цього суду про відступ від такого висновку. Конструкція «подібні правовідносини» у сфері інтелектуальної власності часто тлумачиться широко, і не завжди позиції адвокатів та суддів збігаються.

Удосконаленню процесуальних аспектів здійснення судочинства у сфері інтелектуальної власності по-

винно сприяти, найперше, завершення заходів з утворення ВСПІВ. Власне, чимало сучасних наукових досліджень зосереджено навколо процесуальних правил діяльності ВСПІВ та їх удосконалення. За законом захист прав інтелектуальної власності цим судом здійснюватиметься за правилами господарського процесу. Науковці та практикуючі юристи зауважують, що чимало спорів у цій сфері мають публічно-правову складову, відтак ВСПІВ повинен мати у своєму арсеналі можливість застосовувати спеціальні процесуальні засоби і механізми (наприклад, принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі; тягар доведення законності рішення суб'єктом владних повноважень тощо). Зокрема, ГПК України рекомендовано доповнити як конструкціями позовного провадження, так і особливостями розгляду справ за участю державних органів і органів самоврядування. Такі особливості сприятимуть належному захисту прав правовласників у відносинах з державними органами і органами самоврядування.

У проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 років ідеться про те, що в новій редакції ГПК України відсутня норма про те, що в разі об'єднання в одній заяві кількох пов'язаних між собою вимог за підставами виникнення чи поданими доказами, одне з яких підсудне ВСПІВ, а інше — господарському суду, уся справа підлягає розгляду у ВСПІВ (наприклад, у справах, де фігурує Антимонопольний комітет України). Включення відповідної норми до процесуального закону сприятиме віднесенню до юрисдикції ВСПІВ усіх справ у спорах, у яких порушується питання про захист прав інтелектуальної власності [12].

У зазначеному проекті наголошується на необхідності вдосконалення національного процесуального законодавства з метою ефективного діяльності ВСПІВ у ході здійснення судового захи-

сту прав інтелектуальної власності. Ідеться також про необхідність:

- 1) внесення змін і доповнень до ГПК України, Кодексу адміністративного судочинства України та Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) з метою вирішення проблем стосовно юрисдикції новостворюваного суду, процесуального механізму розгляду справ за участю державних органів та про визнання торговельної марки загальновідомою, участі спеціалістів у судовому процесі та інших проблем у процесуальній сфері;
- 2) включення на рівні процесуального законодавства до юрисдикції ВСПВ розгляду в першій інстанції всіх справ у спорах, що виникають у відповідній сфері, у тому числі спорів з публічно-правовою складовою за участю державних органів і органів місцевого самоврядування, а також фізичних осіб, які не мають статусу суб'єкта підприємницької діяльності;
- 3) закріплення на законодавчому рівні норм, спрямованих на забезпечення незалежності та неупередженості Апеляційної палати (визначення видатків на утримання Апеляційної палати окремим рядком у Державному бюджеті України, розміщення Апеляційної палати в будівлі окремо від палат ВСПВ, які здійснюють правосуддя в першій інстанції) [12].

Акцентується також на необхідності прийняття спеціального закону про ВСПВ (як це вирішено стосовно Вищого антикорупційного суду) із визначенням засад організації та особливостей забезпечення діяльності ВСПВ, у тому числі Апеляційної палати цього суду [12]. Убачається за доцільне ухвалення спеціального закону, який регулював би діяльність ВСПВ.

Усвідомлюючи необхідність зазначених законодавчих новел та розглядаючи законодавство у сфері інтелектуальної власності системно, варто вказати на його ускладнену структуру: кодифікова-

ні акти, спеціальні закони, підзаконні акти, процесуальне кодифіковане законодавство та спеціальний закон про ВСПВ. Чи відповідає такий нормативний ландшафт принципам ясності, визначеності та взаємоузгодженості законодавчих актів? Очевидно, що в такому розгалуженому масиві норм не виключені змістовні та формальні вади. Вирішенням цієї проблеми може бути кодифікація законодавства про інтелектуальну власність з метою об'єднання в єдиному документі матеріальних і процесуальних норм.

У багатьох країнах світу діють суди, що спеціалізуються на праві інтелектуальної власності. Одним з найстаріших спеціалізованих судів є Федеральний патентний суд Німеччини, що був заснований 1961 року і став модельним для багатьох спеціалізованих судів інших країн. Федеральний патентний суд є вищою федеральною судовою інстанцією, до підсудності якої належать справи, пов'язані з охороною промислової власності, якщо йдеться про надання, відмову в наданні або позбавлення прав. Окремі види судочинства Федерального патентного суду врегульовані особливими положеннями законів про патенти, промислові зразки, торговельні марки та нові сорти рослин. Додатково застосовуються положення Закону про судоустрій і Цивільного процесуального кодексу — але лише тому, що це не виключається особливостями патентного судочинства.

У судочинстві Федерального патентного суду визначальним фактором є принцип об'єктивного з'ясування всіх обставин справи (принцип офіційності). Це означає, що суд не обмежується врахуванням фактів, викладених сторонами (так званий принцип змагальності, як у цивільному процесі). Навпаки, суд повинен за власною ініціативою розслідувати обставини справи в рамках поданих заяв, він не зв'язаний наданими учасниками доказами та їхніми клопотаннями про прийняття доказів (таке правило закріплене в ч. 2 § 87 Закону

про патенти; ч. 2 § 18 Закону про корисні моделі; ч. 4 § 4 Закону про правову охорону інтегральних мікросхем; ч. 2 § 23 Закону про промислові зразки; ч. 1 § 73 Закону про торговельні знаки). Утім від учасників процесу вимагається їхнє сприяння в ході з'ясування обставин справи шляхом подання достовірних заяв щодо фактичних обставин (§ 124 Закону про патенти). Тобто практично вся процедура розгляду справ регулюється Законом про патенти та іншими спеціальними законами, відтак можна висувати, що профільне патентне законодавство містить і матеріальні, і процесуальні (процедурні) норми [15]. Цивільний процесуальний кодекс Німеччини містить норми щодо виконання законів про інтелектуальну власність, альтернативні (позасудові) способи вирішення спорів.

Суд з інтелектуальних прав Російської Федерації був створений Федеральним конституційним законом від 6 грудня 2011 року. Він є спеціалізованим арбітражним судом, який розглядає в межах своєї компетенції справи у справах, пов'язаних із захистом інтелектуальних прав у якості суду першої та касаційної інстанцій. Повноваження Суду з інтелектуальних прав РФ передбачені статтею 43.4 Федерального конституційного закону «Про арбітражні суди в РФ» і ч. 4 статті 34 Арбітражного процесуального кодексу РФ. Як бачимо, діяльність цього суду передбачена загальним процесуальним актом [6].

В Австралії діють Закон про патенти (1990 р.), Закон про товарні знаки (1995 р.), Закон про промислові зразки (2003 р.), Закон про авторське право (1968 р.). Окремого процесуального законодавства, яке врегульовувало б судові процедури, в цій країні немає, натомість, наприклад, процедура розгляду справ у суді з авторських прав регулюється підзаконним нормативно-правовим актом — Регламентом. Австралійський закон про патенти деталізує процедуру судового розгляду, юрисдикцію та повноваження суду [1].

В Австрії, поряд з основним законодавством, пов'язаним з інтелектуальною власністю, діють Кримінально-процесуальний кодекс (1975 р.), Закон «Про судочинство з цивільних справ», Закон «Про виконання судових рішень і безпеку судового процесу», щоправда вони спрямовані на виконання законів про інтелектуальну власність [6].

Закон про патенти Норвегії (1967 р.) містить параграфи, присвячені процесуальному регламенту, зокрема, стосовно визначення підсудності спорів Окружному суду Осло. Проте в цій країні діє також Закон «Про суди» (Закон «Про правосуддя») від 1915 року, який містить загальні положення про юрисдикцію суду, судові клопотання, про юридичну допомогу та послуги адвоката тощо [6].

Одним з найбільш авторитетних і юридично завершених патентних законів у Європі вважається Кодекс інтелектуальної власності Франції. Франція є однією з небагатьох країн світу, яка має кодифікований акт у сфері інтелектуальної власності. Цей кодекс складається із законодавчої частини, регламентуючої частини та частини про застосування норм на заморських територіях. Законодавча частина містить загальні положення права інтелектуальної власності. Регламентуюча частина деталізує окремі положення авторського права, права промислової власності, правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Кодекс інтелектуальної власності регламентує процедуру імплементації міжнародних договорів, ратифікованих Францією. Нормативною основою, окрім Кодексу інтелектуальної власності, є Регламентация права на інтелектуальну власність Франції від 30 грудня 2005 року. Цей нормативний акт детально визначає процедуру отримання патенту щодо всіх об'єктів промислової власності й підстави та порядок отримання примусових ліцензій [7, 136].

У Франції діє також Кодекс судочинства (1978 р.), який містить положення щодо юрисдикції судів з розгля-

ду справ про захист прав інтелектуальної власності [6].

Як бачимо з аналізу законодавства цих країн, моделі кодифікації законодавства відрізняються з огляду на правову систему та рівень розвитку правової думки.

Розглянемо національний досвід кодифікації матеріального та процесуального законодавства в єдиному акті. Співвідношення процесуальних та матеріальних норм права були предметом дослідження таких учених: С. С. Алексєєв, В. К. Бабаєв, Ю. М. Бисага, С. В. Бобровник, Н. В. Вітрук, І. О. Галаган, В. В. Гомонай, В. М. Горшеньов, В. М. Коваль, І. Є. Криницький, В. О. Лучин, П. Є. Недбайло, С. М. Олейніков, Н. М. Оніщенко, О. В. Підлубна, С. П. Погребняк, І. М. Погрібний, П. М. Рабінович, О. І. Харитонов, Є. О. Харитонов, Р. В. Шагієва, С. В. Шевчук, Л. С. Явич та інші.

Одним з проявів права як багатомірної явища згідно з позицією науковців О. О. Уварової та О. О. Сидоренко є поєднання матеріальних і процесуальних норм. У теорії права закріпилося уявлення про процесуальні норми як про похідні, другорядні щодо норм матеріального права правила поведінки, основне призначення яких — забезпечити реалізацію останніх. На сучасному етапі розвитку суспільства все більше визнання отримує ідея: справедливість, яка сприймається як принцип, що лежить в основі права, має не тільки матеріальний прояв, а й процедурний. Важливіми стають не лише норми права як певні взірці, стандарти поведінки, а й процедури, процес здійснення приписів правових норм, які не повинні відриватися від їх змістовних характеристик. Адже втілення в життя норм матеріального права, встановлення правопорядку неможливе поза належною процедурою — не тільки визначеною формально, а й такою, що спрямована на реалізацію принципів свободи, рівності, гуманізму. Навіть більше — встановлення самих норм матеріального права по-

винно відбуватися за належною процедурою [14].

Послідовники такого підходу вказують на те, що всі матеріальні галузі права (адміністративне, трудове, митне, податкове, земельне, лісове, повітряне, транспортне і навіть цивільне та кримінальне) мають у своєму складі певні процесуальні (процедурні) норми для обслуговування внутрішніх потреб матеріальної галузі, її самоорганізації, які не належать до структури і системи галузевих процесів. Автори колективної монографії за редакцією Ю. М. Бисаги зазначають: «У будь-якій матеріально-правовій галузі є процесуальні утворення (інститути) або навіть процесуальні норми, які, будучи вкрапленими в зміст матеріально-правових інститутів, тим не менш виконують функції процедурного забезпечення останніх» [2, 10].

Як зазначає Т. М. Дашковська, процесуальні норми часто з'являються в структурі матеріальної галузі права й, утворюючи своєрідну правову сукупність, складають певний розділ відповідної галузі права. У подальшому вони можуть відокремитися й стати самостійною галуззю, однак при цьому не завжди досягається вищий рівень правового розвитку. Головним призначенням процесуального права є встановлення порядку реалізації матеріальних норм права. Ідеться як про норми, якими передбачено нормотворчі, правозастосовні та інші владні повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, так і про норми, що передбачають процедуру реалізації норм матеріального права поза участю владних суб'єктів (наприклад, порядок укладення господарського договору) [4].

Взаємопов'язаність норм процесуального права з нормами права матеріального, на думку О. Г. Брателя, зумовлена об'єктивною потребою застосування останніх у владно-правовій діяльності судів. Поєднання матеріальних і процесуальних засад створює можливість ефективного правозастосування. У контексті співвідношення матеріального і

процесуального права як галузей права В. В. Комаров вказує на їх суворо визначений аспект, адже матеріальне право без процесуального права і без процесуальних гарантій не може потенційно бути реальним та високо значущим [8, 61–62].

Як зазначає О. Г. Братель, попри наявність функціональних зв'язків між матеріальним та процесуальним правом, саме матеріальному праву притаманні процесозабезпечувальна та процесовизначальна функції. На думку науковця, окремі положення матеріального права, наприклад норми ЦК України, Сімейного кодексу України, визначають процедуру належного перебігу цивільного процесу як системного та комплексного правового явища. У якості норм матеріального права, що мають прямий регулюючий вплив на формування та реалізацію процесуальних юридичних фактів, він виділив норми цивільного та сімейного законодавства, які врегульовують процедуру здійснення законного та добровільного (договірного) процесуального представництва. Ураховуючи, що ЦПК України містить власні положення щодо цивільної процесуальної правоздатності та дієздатності фізичних і юридичних осіб, не можна заперечувати той факт, що ключові засади щодо змісту правоздатності та дієздатності зазначених осіб містяться саме в нормах матеріального права [3, 12].

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) — це кодифікований акт, який регулює як матеріальні, так і процесуальні відносини адміністративної відповідальності. Провідні науковці в галузі дослідження процесуальних відносин — Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, М. М. Тищенко та інші — під адміністративним процесом розуміють, серед іншого, порядок, правила, за якими реалізуються матеріальні норми адміністративного права.

Найважливішою обставиною, що характеризує адміністративний процес, у науковій літературі визнають те, що ад-

міністративно-процесуальна діяльність завжди ґрунтується на праві, пов'язана з реалізацією матеріальних норм адміністративного права, а в деяких випадках — норм інших галузей права, наприклад під час реалізації окремих норм такої порівняно молоді галузі права, як підприємницьке право стосовно державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Зокрема, моментом реалізації матеріальних норм адміністративного права є здійснення тієї або іншої операції в тому або іншому провадженні (процедурі) та визначається адміністративно-процесуальними нормами [10, 41].

Матеріальні норми встановлюють суб'єктів правовідносин та межі їх компетенції, визначають їхні права та обов'язки, принципи їх діяльності. У загальному розумінні матеріальні норми відповідають на питання: «Що слід робити, якщо ...?», «Хто повинен здійснити дії?», «Що дозволено, а що заборонено?» тощо. Процесуальні норми визначають порядок, способи, методи, суб'єктів, строки реалізації матеріальних норм, тобто відповідають на питання «Як діяти, у який строк?» [10, 47].

Разом з тим необхідно розмежовувати процедурні та процесуальні норми. Наявність процедурних норм (визначають порядок дій суб'єктів з реалізації відповідних прав) притаманна багатьом сферам і особливо — сфері інтелектуальної власності щодо прядку набуття, розпорядження та припинення прав інтелектуальної власності. Поєднання норм матеріального та процесуального права в одному акті не є поширеним, а належним прикладом може бути Кодекс України з процедур банкрутства.

Питанню кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності присвячено не одне наукове дослідження, у яких висвітлюються різні доктринальні позиції та моделі правового регулювання сфери. Це питання вивчали такі науковці: Г. О. Михайлюк, О. М. Мельник, Ю. М. Капіца, В. М. Крижна, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць, А. О. Кодинець,

О. П. Орлюк, Р. О. Стефанчук, Г. О. Ульянова, Є. О. Харитонов, А. В. Шабалін, О. О. Штефан та інші. Натомість питання поєднання в єдиному акті матеріальних та процесуальних норм у сфері інтелектуальної власності не приділялося належної уваги.

Як вказує А. В. Шабалін, на сьогодні не існує єдиної точки зору стосовно оптимального підходу до нормативного регулювання правовідносин сфери інтелектуальної власності. У контексті української правової доктрини триває дискусія відносно кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності.

На підставі світового досвіду В. М. Крижна визначила варіанти правового регулювання щодо інтелектуальної власності, зокрема:

- 1) на рівні окремих законів, що стосуються певних об'єктів інтелектуальної власності (більшість країн світу, а також Україна до 01.01.2004);
- 2) дворівневе регулювання: врегулювання основних положень у Цивільному (чи Торговому) кодексі, а також наявність спеціальних законів стосовно окремих об'єктів інтелектуальної власності (Республіка Казахстан, Україна);
- 3) кодифікація положень стосовно всіх об'єктів інтелектуальної власності в Цивільному кодексі (Російська Федерація після 01.01.2008);
- 4) кодифікація положень стосовно всіх об'єктів інтелектуальної власності в Кодексі інтелектуальної власності (Франція, Філіппіни, Португалія) [9, 111].

На переконання А. В. Шабаліна, кодифікація також дає змогу формувати єдину правову політику щодо сфери регулювання. Це стосується й інтелектуальної власності. З огляду на обсяги та комплексність правового регулювання у сфері інтелектуальної власності доцільним він убаचाє запровадження в національне законодавство спеціального кодифікованого акта (Кодексу інтелекту-

альної власності), який дасть можливість усунути протиріччя між нормативними актами, визначити єдині принципи правового регулювання, встановити єдине розуміння відповідних правових дефініцій; встановити єдині підходи до порядку захисту (підстав, спеціальних способів правового захисту тощо). Він також вважає, що кодифікований акт у сфері інтелектуальної власності повинен існувати разом зі спеціальним законодавством щодо означеної сфери, оскільки такий підхід є більш доцільним щодо спеціальних об'єктів права інтелектуальної власності та європейської моделі права [16, 79].

Як зауважує В. М. Крижна, кодифікація законодавства — це спосіб його систематизації, який полягає у змістовній переробці й погодженні певної групи юридичних норм, пов'язаних спільним предметом регулювання, і в об'єднанні їх у єдиному нормативно-правовому акті; вона безумовно дозволяє усунути існуючі протиріччя в регулюванні окремих об'єктів інтелектуальної власності [9].

На думку Р. О. Стефанчука, одним із найбільш ефективних способів вирішення всіх проблем галузі є прийняття єдиного кодифікованого законодавчого акта — Кодексу законів про інтелектуальну власність, який би об'єднав і консолідував усі норми стосовно здійснення та захисту прав інтелектуальної власності, що, з одного боку, полегшило б пошук необхідних положень, а з другого — сприяло б однозначному правозастосуванню [13, 90].

Деякі науковці скептично ставляться до перспективи створення єдиного кодифікованого акта, вважаючи, що лише стосовно окремих не дуже розвинених інститутів можна обмежитися положеннями кодексу без прийняття спеціальних законів.

Дискутується й тема вилучення норм про інтелектуальну власність з ЦК України. Сфера інтелектуальної власності включає значну кількість публічно-правових відносин (реєстрацію прав про-

мислової власності, підтримання чинності, визнання прав недійсними, реєстрацію передання прав, примусове ліцензування тощо). Водночас незмінною залишається приватноправова сутність інтелектуальної творчої діяльності та її правового регулювання. І визначальну роль у приватноправовому регулюванні відносин у цій сфері відіграє ЦК України. Вилучення ж відповідних норм із цього кодексу може як негативно вплинути на системотвірну роль ЦК України для права нашої держави, так і послабити приватноправові засади права інтелектуальної власності в країні. Віддавати інтелектуальну творчу діяльність на відкуп сфери публічно-правових відносин неправильно з теоретичних і практичних міркувань [5].

Зазначені аргументи тим не менш не дають змоги поставити крапку в дискусії про кодифікацію законодавства з інтелектуальної власності, а окреслені вище проблеми, очевидно, можна вирішити виключно в рамках фундаментального переосмислення законодавчого ландшафту, у тому числі й сутності реєстраційних та операційних процедур, які мають публічно-правову природу. Вважаємо, що вирішувати проблеми систематизації законодавства, чим є кодифікація, необхідно шляхом наукового осмислення та узгодження цілей і принципів відповідної роботи, і в цьому випадку орієнтиром повинна бути чітка картина структури відносин, яка буде сформована в результаті структурування та оновлення законодавства.

Як ціль кодифікації може розглядатися спрощення структури законодавчого ландшафту, що за результатами кодифікації повинен складатися з Кодексу України про інтелектуальну власність та інтелектуально-правове судочинство і підзаконних актів (накази центрального органу виконавчої влади), які врегульовували б процедури (порядки) набуття, розпоряджання, та припинення прав, а також процедури (операції) ведення державних реєстрів. При цьому доцільно передбачити пандектну модель

кодексу — вміщення до нього загальних норм, спеціальних норм (положень спеціального законодавства з визнанням нечинними спеціальних законів). Окремий структурний розділ повинен вміщувати норми, що визначають юрисдикцію та повноваження ВСППВ, встановлюють порядок здійснення інтелектуально-правового судочинства.

Аналізуючи сутнісну мету кодифікації, ми дійшли висновку, що вона має становити собою кодифікацію-реформу та полягати в упорядкуванні термінології, уніфікації та лаконізації визначень і формулювань та в усуненні дублювання норм.

Принципами, які повинні бути закладені в основу кодифікації та через призму яких повинно верифікуватися кожне нове положення, мають бути:

- 1) *загальні, визначальні засади функціонування сфери*: верховенство права; законність; рівність усіх суб'єктів перед законом; свобода інтелектуальної, творчої діяльності; свобода та підтримка інтелектуального (інноваційного) підприємництва; гуманізація права інтелектуальної власності, справедливий баланс приватних та публічних інтересів суб'єктів інтелектуальної власності, бізнесу та суспільства, справедливий баланс приватних інтересів творців та підприємців;
- 2) *спеціальні, стосуються процедур*: високі вимоги до експертного та правового сервісу НОІВ, правова визначеність та прогнозованість, лібералізація, простота, прозорість, відкритість, лояльність до заявника, цифровізованість і впровадження інструментів штучного інтелекту;
- 3) *особливі*: саморегуляція ринку інтелектуальної власності, соціальна відповідальність бізнесу у сфері інтелектуальної власності, орієнтованість на створення умов для інноваційного бізнесу, підтримка мікро, малого та середнього бізнесу, підвищення статусу та ролі інституту патентних повірених.

Підсумовуючи це дослідження, можна **виснувати**, що проблеми, якими характеризується система правової охорони інтелектуальної власності, обумовлюють необхідність комплексного оновлення та систематизації відповідного законодавства. Перспективним засобом вирішення відповідного завдання є кодифікація нормативного матеріалу шля-

хом поєднання в єдиному акті загальних та спеціальних матеріальних норм, процедурних норм, а також процесуальних норм, які б визначали юрисдикцію та повноваження ВСПІВ, встановлювали порядок здійснення інтелектуально-правового судочинства. ●

Список використаних джерел / List of references

1. *Patents Act 1990 (consolidated as of August 26, 2020)*. URL: <https://wipo.int/patent/ru/text/579247>.
2. Бисага Ю. М. Конституційно-процесуальне право України : підручник / Ю. М. Бисага, В. В. Гомонай, В. І. Чечерський. Ужгород : Ліра, 2011. 360 с.
3. Братель Олександр. Процесовзаємодіючі норми матеріального права в контексті реалізації процесуальних юридичних фактів при здійсненні цивільного судочинства. *Цивільне право і процес*. 2017. № 1. С.10–17.
4. Дашковська Т. М. Норми матеріального та процесуального права: до питання співвідношення. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол. : В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.] ; відп. за вип. М. В. Афанасьєва*. Одеса : Юрид. л-ра, 2015. Вип. 75. С. 90–96.
5. Двигун внутрішнього загоряння. *Юридична практика № 17–18 (1218–1219) від 04.05.2021*. URL: <https://pravo.ua/articles/dvyhun-vnutrishnoho-zahoriannia/>.
6. *Закони, договори і судові рішення членів Всесвітньої організації інтелектуальної власності*. URL: <https://wipo.int/ru/members>.
7. Зінич Любомир. Особливості правового регулювання використання винаходів за законодавством Франції. *Національний юридичний журнал*. 2015. С. 136–138.
8. Комаров В. В. *Вчення про предмет цивільного процесуального права. Правова доктрина України*. 2013 р. С. 58–62.
9. Крижна Валентина. *Варіанти кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 1. С. 110–115.
10. Мінка Т. П. *Адміністративне процесуальне право : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. Т. П. Мінки*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 320 с.
11. *Науково-практичний коментар до статті 19 Бюджетного кодексу України*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/КК000736>.
12. *Проект Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності*. URL: <http://strategyip.info/>.
13. Стефанчук Р. О. До питання про кодифікацію законодавства у сфері інтелектуальної власності. *Право України*. 2016. № 11. С. 86–91.
14. Уварова О. О., Сидоренко О. О. Норми матеріального і процесуального права: функціональне співвідношення. *Юрист України*. 2012. № 4 (21). С.19–24.
15. *Федеральный патентный суд Функции. Организационная структура. Перспективы*. URL: https://www.bundespapentgericht.de/SharedDocs/Downloads/DE/Presse/Infobroschueren/InfobroschuereR_download.pdf?__blob=publicationFile&v=2.
16. Шабалін Андрій. *Про питання кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 6. С. 74–81.

1. *Patents Act 1990 (consolidated as of August 26, 2020)*.
URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/text/579247>.
2. Bysaha Yu. M. *Konstytutsiino-protsesualne pravo Ukrainy : pidruchnyk / Yu. M. Bysaha, V. V. Homonai, V. I. Checherskyi*. Uzhhorod : Lira, 2011. 360 s.
3. Bratel Oleksandr. *Protsesovzaiemodiiuchi normy materialnoho prava v konteksti realizatsii protsesualnykh yurydychnykh faktiv pry zdiisnenni tsyvilnoho sudochynstva*. *Tsyvilne pravo i protses*. 2017. № 1. S.10–17.
4. Dashkouska T. M. *Normy materialnoho ta protsesualnoho prava: do pyttannya spivvidnoshennia*. *Aktualni problemy derzhavy i prava : zb. nauk. pr. / redkol. : V. V. Zavalniuk (holov. red.) [ta in.] ; vidp. za vyp. M. V. Afanasieva*. Odesa : Yuryd. l-ra, 2015. Vyp. 75. C. 90–96.
5. *Dvyhun vnutrishnoho zahoriannia*. *Yurydychna praktyka № 17–18 (1218–1219) vid 04.05.2021*. URL: <https://pravo.ua/articles/dvyhun-vnutrishnoho-zahoriannia/>.
6. *Zakony, dohovory i sudovi rishennia chleniv Vsesvitnoi orhanizatsii intelektualnoi vlasnosti*. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/members>.
7. Zynych Liubomyr. *Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання vykorystannia vynakhodiv za zakonodavstvom Frantsii*. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal*. 2015. S. 136–138.
8. Komarov V. V. *Vchennia pro predmet tsyvilnoho protsesualnoho prava*. *Pravova doktryna Ukrainy*. 2013 r. S. 58–62.
9. Kryzhna Valentyna. *Varianty kodyfikatsii zakonodavstva u sferi intelektualnoi vlasnosti*. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2020. № 1. S. 110–115.
10. Minka T. P. *Administratyvne protsesualne pravo : navch. posibnyk / kol. avt. ; za zah. red. T. P. Minky*. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2017. 320 s.
11. *Naukovo-praktychnyi komentar do statii 19 Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK000736>.
12. *Proiekt Natsionalnoi stratehii rozvytku sfery intelektualnoi vlasnosti*. URL: <http://strategyip.info/>.
13. Stefanчук R. O. *Do pyttannya pro kodyfikatsiiu zakonodavstva u sferi intelektualnoi vlasnosti*. *Pravo Ukrainy*. 2016. № 11. S. 86–91.
14. Uvarova O. O., Sydorenko O. O. *Normy materialnoho i protsesualnoho prava: funktsionalne spivvidnoshennia*. *Yuryst Ukrainy*. 2012. № 4 (21). S.19–24.
15. *Federalnyi patentnyi sud Funktsii. Orhanizatsiina struktura. Perspektyvy*. URL: https://www.bundespatentgericht.de/SharedDocs/Downloads/DE/Presse/Infobroschueren/InfobroschuereR_download.pdf?__blob=publicationFile&v=2.
16. Shabalin Andrii. *Pro pyttannya kodyfikatsii zakonodavstva u sferi intelektualnoi vlasnosti*. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2021. № 6. S. 74–81.

Надійшла до редакції 15.11.2021 року

Потоцький Н. Кодифікація законодавства України об інтелектуальної власності: матеріальний і процесуальний аспекти. Стаття посвячена дослідженню законодавчих проблем, обуславлюючих целесообразність кодифікації українського законодавства об інтелектуальної власності. Аналізується сучасне становище законодавства в цій сфері, результати реформ процесуального (2018 рік) і спеціального (2020 рік) законодавств. На основі характеристики структури законодавчого ландшафту пропонується розглянути можливість об'єднання в єдиному законодавчому акті матеріальних, процедурних і процесуальних норм. Пропонуються підходи до визначення цілей і принципів систематизації законодавства і розробки Кодексу України об інтелектуальної власності і інтелектуально-правового судопроизводстві.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, законодательство, материальные нормы, процессуальные нормы, кодификация

Pototskiy N. Codification of the legislation of Ukraine on intellectual property: material and procedural aspects. The article is devoted to the study of legislative problems that determine the appropriateness of the codification of Ukrainian legislation on intellectual property. The current state of legislation in this area, the results of the reforms of procedural legislation of 2018 and special legislation of 2020 are analysed. It is concluded that the special legislation of Ukraine on intellectual property requires further systemic improvement, unification, taking into account the development of the enforcement of European legislation in this area. The current structure of special laws is complex, dubbed norms and legal and technical shortcomings. Considering the number of tasks, the solution of which is advisable when improving legislation, it is obvious that the introduction of individual point changes is ineffective. Another significant factor requiring recourse to the legislative procedure is the creation in Ukraine of the High Court for Intellectual Property Issues, and a scientific discussion regarding the procedural rules by which this court should administer justice. The current legislative field contains certain rules governing the activities of this court, however, the presence of special procedural provisions in the legislation of the European Union, along with non-compliance with certain provisions of the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights and the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the community on nuclear energy and their member states, on the other hand, makes it necessary to supplement national procedural legislation with appropriate norms. Based on the characteristics of the structure of the legislative landscape, it is proposed to consider the possibility of incorporating material, procedural and procedural norms in a single legislative act. Approaches to defining the goals and principles of systematization of legislation are proposed.

Key words: intellectual property law, legislation, material norms, procedural norms, codification